

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Gemengde oeverformaties met met *Quercus robur*, *Ulmus laevis* en *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* of *Fraxinus angustifolia*, langs grote rivieren (*Ulmion minoris*) (H91F0)

Verkorte naam: Droge hardhoutooibossen

1. Status

Habitatrichtlijn Bijlage I (inwerkingtreding 1994).

2. Kenschets

Beschrijving: Dit habitattype betreft de hardhoutooibossen op oeverwallen en andere hoge en droge delen van het riviereengebied waar enige aanvoer van basenrijk water optreedt en tot in de wortelzone doordringt. Het zijn rivierbegeleidende bossen met een aspect van boomsoorten met hard hout. De struiklaag en de kruidlaag zijn doorgaans soortenrijk met plaatselijk veel zeldzame bolgewassen.

Op iets vochtigere gronden komen hardhoutooibossen voor met een deels gelijke en deels afwijkende soortensamenstelling. In overeenstemming met de afbakening in België en Duitsland worden deze hardhoutooibossen ingedeeld bij habitattype H91E0.

Relatief belang binnen Europa: groot

Het habitattype komt voor in de meeste trajecten van de grote rivieren in Europa, maar deze droge hardhoutbossen zijn overal zeldzaam en relatief gering van omvang. Daarom zijn de Nederlandse restanten –hoewel uiterst gering van omvang– toch van enig Europees belang.

3. Definitie

Vegetatietypen

H91F0 Droge hardhoutooibossen

Code vegetatie-type	Nederlandse naam vegetatietype	wetenschappelijke naam vegetatietype	Goed/Matig	beperkende criteria	alleen in mozaïek
17Aa1b	Associatie van Dauwbraam en Marjolein (subassociatie met Rietzwenkgras)	<i>Rubio-Origanetum festucetosum arundinaceae</i>	G		alleen in mozaïek met of als rand langs zelfstandige vegetaties van H91F0
37Ab1	Associatie van Sleedoorn en Eenstijlige meidoorn	<i>Pruno-Crataegetum</i>	G		alleen in mozaïek met of als rand langs zelfstandige vegetaties van H91F0
43Aa1	Abelen-lepenbos	<i>Violo odoratae-Ulmetum</i>	G	mits in FGR Riviereengebied	
43-RG2-[43Aa']	Rompgemeenschap met Grote brandnetel van het Onderverbond der lepenrijke Eiken-Essenbossen	<i>RG Urtica dioica-[Ulmion carpinifoliae]</i>	M	mits in FGR Riviereengebied	

Code vegetatie-type	Nederlandse naam vegetatietype	wetenschappelijke naam vegetatietype	Goed/Matig	beperkende criteria	alleen in mozaïek
SBB-43-d	RG Klimop-[Klasse der eiken- en beukenbossen op voedselrijke grond]	RG <i>Hedera helix</i> - [<i>Quercus-Fagetea</i>]	M		alleen in mozaïek met zelfstandige vegetaties van H91F0

4. Kwaliteitseisen habitatype

Abiotische randvoorwaarden

H91F0 Droge hardhoutooibossen

Zuurgraad	basisch	neutraal-a	neutraal-b	zwak zuur-a	zwak zuur-b	matig zuur-a	matig zuur-b	zuur-a	zuur-b	
Vochttoestand	diep water	ondiep permanent water	ondiep droog-vallend water	's winters inunderend	zeer nat	nat	zeer vochtig	vochtig	matig droog	droog
Zoutgehalte	zeer zoet	(matig) zoet	zwak brak	licht brak	matig brak	sterk brak	zout			
Voedselrijkdom	zeer voedselarm	matig voedselarm	licht voedselrijk	matig voedselrijk-a	matig voedselrijk-b	zeer voedselrijk	uiterst voedselrijk			
Overstromings-tolerantie	dagelijks lang		dagelijks kort		regelmatig	incidenteel	niet			

Typische soorten

H91F0 Droge hardhoutooibossen

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Soortgroep	Categorie ¹
Maarts viooltje	<i>Viola odorata</i>	Vaatplanten	Ca
Slangenlook	<i>Allium scorodoprasum</i>	Vaatplanten	K
Grote bonte specht	<i>Dendrocopos major ssp. pinetorum</i>	Vogels	Cb
Wielewaal	<i>Oriolus oriolus ssp. oriolus</i>	Vogels	Cb

Overige kenmerken van een goede structuur en functie:

- Hoog aandeel van hardhoutboomsoorten;
- Gevarieerde vegetatiestructuur met hoge bedekking van struiklaag (> 30%);
- Aanwezigheid van oude levende of dode dikke bomen en/of oude hakhoutstoven;
- Hoog aandeel van bolgewassen in voorjaarsaspect;
- Incidentele overstroming;
- Optimale functionele omvang: vanaf enkele tientallen hectares.

Droge hardhoutooibossen komen voor op relatief hooggelegen plekken in het winterbed van de grote rivieren: op oeverwallen, op oude rivierduinen of aan de rand van rivierdalen op overgangen naar pleistocene zandgronden. De bodem bestaat uit zand, kleiig zand of zeer lichte zavel, en is meestal kalkhoudend tot kalkrijk. Het type is gebonden aan standplaatsen die alleen bij de hoogste waterstanden overstromen (gemiddelde overstromingsduur minder dan 10 dagen per jaar, in de meeste gevallen minder dan 1 dag per jaar).

In het verleden kwam de iep als een belangrijke soort in de boomlaag voor, maar als gevolg van de iepziekte is deze soort vrijwel uit het habitatype verdwenen.

¹ Ca = constante soort goede abiotische toestand; Cb = constante soort goede biotische structuur; Cab = constante soort goede abiotische toestand en goede biotische structuur; K = karakteristieke soort; E = exclusieve soort

5. Kwaliteitseisen omgeving

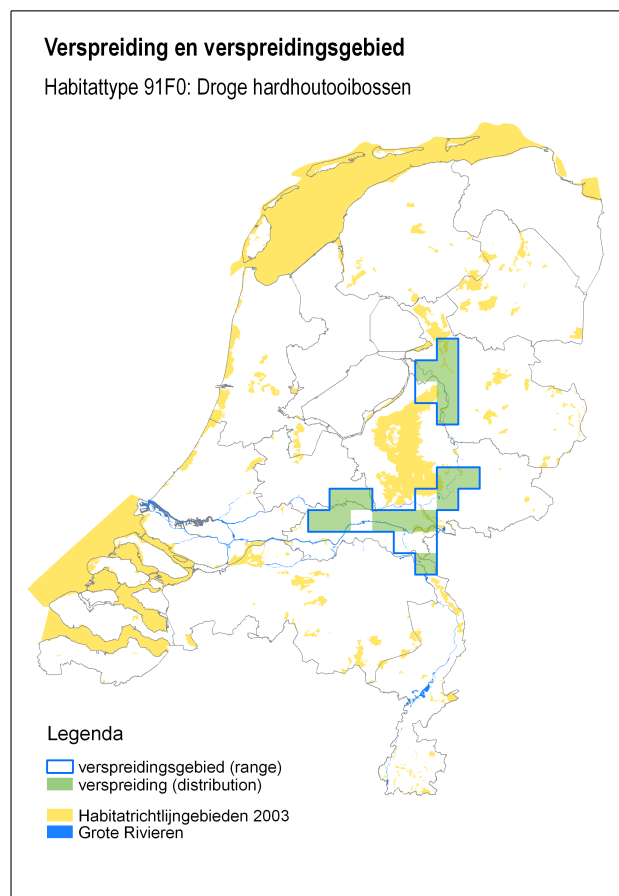
Bij een kalkarme ondergrond (overgang naar de stuwwallen) vormen incidentele overstromingen en belangrijke bron voor nutriënten en basen. Bij kalkrijke rivierafzettingen is minder duidelijk hoe vaak en op welke termijn overstroming noodzakelijk is om verzuring van de bodem tegen te gaan. Mogelijk is inundatie en sedimentatie niet altijd nodig, omdat ook via capillaire opstijging in perioden van langdurige overstroming van de lagere uiterwaarddelen aanvulling van het adsorptiecomplex met basen mogelijk is. Bovendien zijn de belangrijkste boomsoorten van dit milieu (iep, es en abeel) in staat met hun bladstrooisel basen uit de ondergrond weer naar de oppervlakte te brengen.

Het habitattypen is gevoelig voor stikstofdepositie.

Een mogelijke belemmering voor de uitbreiding van het habitattype is dat vanwege de invloed op de rivierafvoer er maar weinig plaatsen zijn waar nieuwvorming van hoge oeverwallen en rivierduinen wordt toegelaten en ook aan bosvorming duidelijke grenzen worden gesteld. Dit is te meer een probleem aangezien de ontwikkeling van een goed ontwikkeld bos van dit type een zeer traag proces is.

6. Huidig voorkomen

Het areaal van het type in ons land omvat het gehele riviereengebied, met een zwaartepunt langs de Gelderse IJssel en de Rijn. Goed ontwikkelde droge hardhoutooibossen komen in Nederland tegenwoordig alleen nog over kleine oppervlakten voor.

7. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends

Toen het rivierengebied in de vroege Middeleeuwen dichter bevolkt raakte, werden juist de groeiplaatsen van het droge hardhoutooibos (stroomruggen, oeverwallen, rivierduinen) gebruikt voor bewoning en als landbouwgrond. Restanten oud hardhoutooibos zijn bewaard gebleven omdat ze onderdeel uitmaakten van groot grondbezit of in gebruik waren als hakhout, maar ook daarvan zijn in de 19^e eeuw tot en de eerste helft van de 20^e eeuw nog aanzienlijke stukken verdwenen. Het type is momenteel uiterst zeldzaam en vrijwel nergens van grote omvang.

Recente ontwikkelingen

Over de periode 1994-2004 lijken de perspectieven voor uitbreiding van het droge hardhoutooibos iets verbeterd door de omzet van landbouwgronden in natuur. Daarbij is plaatselijk (in de vorm van 'hardhoutstruweel') een eerste aanzet tot het habitatype ontstaan. Ook de omvorming van aanplant naar meer natuurlijk bos in hooggelegen delen van de uiterwaard (Fortmond) draagt bij aan een lichte verbetering van het toekomstperspectief.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: matig ongunstig

Het areaal van het habitatype is de afgelopen eeuw stabiel gebleven, maar is wel erg ijl.

Beoordelingsaspect oppervlakte: zeer ongunstig

De totale oppervlakte van het habitatype is in de afgelopen decennia nagenoeg gelijk gebleven. In de voorgaande periode is ze echter al zodanig sterk afgenomen dat de totale oppervlakte onvoldoende is voor een duurzame instandhouding.

Beoordelingsaspect kwaliteit: zeer ongunstig

1. Abiotische randvoorwaarden: Zonder uitzondering zijn de restanten droog hardhoutooibos in ons land te gering van omvang. In veel gevallen betreft het smalle stroken die eerder als bosranden dan als bos te betitelen zijn. In andere gevallen is – onder meer door het wegvallen van iepen door iepziekte – slechts sprake van een overgang van struweel naar bos.

2. Typische soorten: Op verschillende plaatsen zijn de meeste van de typische soorten nog aanwezig. Een deel van deze soorten is vrijwel beperkt tot de restanten droog hardhoutooibos. Geen van de typische soorten is bedreigd.

3. Overige kenmerken: pm

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig

Het perspectief voor het habitatype is ongunstig. Er zijn slechts weinig standplaatsen geschikt voor droog hardhoutooibos op zandige bodem. Bovendien hebben dergelijke gebieden ook potentie voor het bedreigde habitatype 'stroomdalgrasland' (H6120). Het herstel tot een goed ontwikkeld droog hardhoutbos type verloopt traag, deels omdat het lang duurt voordat de karakteristieke bolgewassen zich weten te vestigen.

Landelijke doelstelling

Uitbreiding verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling

Het streefbeeld voor een gunstige staat van instandhouding van droge hardhoutbossen is een verspreid voorkomen over het stroomgebied van Rijn, Gelderse IJssel en Maas, waarbij op 15 of meer locaties hardhoutooibos voorkomt.

De in 2007 aan de Europese Commissie gerapporteerde referentiewaarde voor verspreidingsgebied is "meer dan huidig" en voor oppervlak "veel meer dan huidig".

Oordeel: zeer ongunstig

Aspect	1994	2004	2007
Verspreiding	Matig ongunstig	Matig ongunstig	Matig ongunstig
Oppervlakte	Zeer ongunstig	Zeer ongunstig	Zeer ongunstig

Kwaliteit	Ze er on gun stig	Ze er on gun stig	Ze er on gun stig
Toekomst- perspectief	Ze er on gun stig	Ma tig on gun stig	Ma tig on gun stig
Beoordeling Svl	Ze er on gun stig	Ze er on gun stig	Ze er on gun stig

8. Bronnen

- Werf, S. van der, 1991. Natuurbeheer in Nederland 5. Bosgemeenschappen. Pudoc, Wageningen.
- Wolf, R.J.A.M., A.H.F. Stortelder, R.W. de Waal, K.W. van Dort, S.M. Hennekens, P.W.F.M. Hommel, J.H.J. Schaminée & J.G. Vrieling, 2001. Boscsystemen van Nederland 2. Ooibossen. KNNV Uitgeverij, Utrecht.